

Rettsfilosofi

Svein Eng

Rettsfilosofi

Universitetsforlaget

© Universitetsforlaget 2007

ISBN 978-82-15-01176-9

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: Astrid E. Jørgensen

Omslagsillustrasjon: Vincent van Gogh, Wheatfield with Crows, 1890

Sats: Rusaanes Bokproduksjon AS

Trykk og innbinding: AIT Trykk Otta AS

Boken er satt med: Times 12/14

Papir: 90g Munken Premium Cream 1,3

Forord

Formålet med denne boken er å presentere en problemkrets i kjer-
nen av rettsfilosofien.

Jeg har ansett det viktig å skrive en bok som viser fram hva det
kan bety å tenke filosofisk om retten. Når dette er formålet, kan ikke
de enkelte emner, f.eks. begrepet norm (smnl. avsnitt II) eller spørs-
målet om normers godhet (smnl. avsnitt IV), ses uavhengig av hver-
andre; f.eks. kan det normbegrepet man legger til grunn, vise seg å
være bestemmende for ens standpunkt til muligheten av å erkjenne
noe om normers godhet. Dette er bakgrunnen for at jeg i foregående
tekstavsnitt og enkelte steder forøvrig snakker om «problemkrets»;
de emnene vi skal ta opp, har en indre sammenheng.

Sentralt i boken står et begrunnelsesperspektiv (smnl. avsnitt I
1.1). Utvalg av problemstillinger og tankemessige posisjoner må
også forstås på denne bakgrunn. Filosofi og rettsfilosofi er fag med
mange retninger. Å se det rette forholdet mellom mangfoldet og
enheten, er ikke alltid lett. Det kan være et problem at forskjellene
undervurderes, og det kan være et problem at forskjellene overdri-
ves eller at forskjeller postuleres hvor de ikke forefinnes. Særlig
nærliggende er overdrivelse av forskjeller eller postulering av ikke-
eksisterende forskjeller, siden forskjellige forfattere kler sine
tanker i høyst forskjellig språkdrakt. – Min erfaring er at problem-
kretsen presentert i denne boken, gir det beste utgangspunktet for
videre selvstendig arbeid med rettsfilosofiske problemer og retts-
filosofisk litteratur. Jeg vil anta at enkelte lesere vil savne «sine»
forfattere eller retninger. Imidlertid, i oppbyggingen av en bok i
rettsfilosofi er ikke spørsmålet om en forfatter eller retning er god i
forhold til et gitt formål. Spørsmålet er om forfatteren eller retnin-
gen er *bedre* enn en annen forfatter eller retning i forhold til det
gitte formål. Og da er min oppfatning at drøftelsene i denne boken

gir den beste *balanse* mellom enhet og mangfold i problemstillinger og svar, mellom svarenes historiske opprinnelse og deres aktualitet for oss idag, og mellom det representantive og det spesielle i svarene.

Boken retter seg til studenter og alle som er interessert i rettsfilosofi. Den er organisert slik at den kan leses i flere lag; se bokens første avsnitt, Introduksjon. Når det gjelder studentene, er boken skrevet dels for rettsfilosofi-delen av examen facultatum ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, og dels for studenter i rettsfilosofi valgfag samme sted. Den nærmere angivelse av hvilke deler som er pensum for de enkelte studentgrupper, er angitt på fakultetets nettsider.

Boken kom i en foreløbig utgave i november 2005. Den foreliggende utgaven inneholder en rekke nye avsnitt. Mest omfattende er de nye avsnitt om grunnleggende prinsipper og verdier (avsnitt III); og videre, de nye avsnitt om det representative ved de tre rettsfilosofiske grunnposisjoner boken setter i sentrum: skandinavisk rettsrealisme, utilitarisme og kantiansk rettsfilosofi (avsnitt IV B 6). Som ledd i det sistnevnte drøftes postmodernisme og dekonstruktivisme (avsnitt IV B 6.2) og Rawls og Habermas (avsnitt IV B 6.4) – alt med særlig vekt på bokens gjennomgående begrunnelsesperspektiv. Videre foreligger et nytt avsnitt om anvendelsen av de rettsfilosofiske grunnposisjonene i faktisk forekommende argumentasjon (avsnitt IV B 5). I drøftelsen av Kants rettsfilosofi har jeg tatt inn tre nye fordypningsavsnitt: for det første om enkelte hovedpunkter i Kants filosofiske posisjon (avsnitt IV B 4.1.1 (2)), for det andre om motivasjonens rolle i henholdsvis Kants etikk og rettsfilosofi (avsnitt IV B 4.4.4), og for det tredje om Kants rettsmetaforer (avsnitt IV B 4.6.5). Boken har også en ny Introduksjon. Forøvrig er det gjort en del mer begrensede revisjoner.

Boken inneholder en rekke sitater fra fremmedspråklige forfattere. Min erfaring med bruk av originaltekster i diskusjon og undervisning i snart 25 år, har overbevist meg om at dette er et punkt for list og lempe, ikke den ideale fordring. Eksempler er at svensk oppfattes som vanskelig, og at eldre engelskspråklige tekster kan oppfattes som vesentlig vanskeligere enn nyere. På denne bakgrunn er følgende retningslinjer lagt til grunn. Sitater av nyere engelskspråklige forfattere – som Herbert Hart og John Rawls – er

i utgangspunktet sitert på originalspråket. Sitater fra andre enn engelskspråklige forfattere – det gjelder særlig tyskspråklige forfattere – er oversatt til norsk. Lengre, sammenhengende tekstutdrag, som tjener som mønstermessige eksempler på en viss argumentasjonsmåte, har jeg valgt å presentere i norsk oversettelse (avsnittene IV B 2.2.2 og 3.1.4). – Om oversettelsene gjelder generelt følgende: Hvor en originalspråklig term bør kjennes, er den angitt i parentes i oversettelsen. Det samme er tilfelle hvor den volder et oversettelsesproblem. I enkelte spesielle tilfelle – som ved Kants ulike formuleringer av Det kategoriske imperativ – har jeg sitert hele den originalspråklige formulering i en tilhørende sluttnote. Forøvrig er forbindelsen mellom språkene, og betydningen av bevissthet om dette, emnet i en del av de løpende fotnoter.

Til de enkelte oversettelser bemerker jeg (i samme hovedrekkefølge som oversettelsene forekommer i boken): Oversettelsen av tekstutdraget fra Karl Olivecrona, *Law as Fact*, er gjort av meg. Oversettelsen av tekstutdraget fra Jeremy Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, er i det vesentlige sammenfallende med Kai Dramers oversettelse i E. Storheim (utg.), *Bentham, Mill, Rawls. Moral og nytte* (Oslo 1970); jeg har gått gjennom teksten og kun gjort enkelte endringer. Tilsvarende gjelder for sitater fra Mill. Alle oversettelser av Kant er gjort av meg med utgangspunkt i den tyske Akademi-utgaven. Når det gjelder Kant, *Grunnlegging til moralens metafysikk*, har jeg i stor grad kunnet bygge på Eivind Storheims oversettelse i E. Storheim (utg.), *Kant. Morallov og frihet* (Oslo 1970). – Hvis ikke annet framgår av sammenhengen, er oversettelser som ikke er nevnt her, gjort av meg.

Jeg retter en stor takk til alle som har lest mer eller mindre omfattende deler av manuset og gitt meg kommentarer: Jes Bjarup, Ketil Bonaunet, Christoffer Conrad Eriksen, Trond Berg Eriksen, Susan Haack, Alf Petter Høgberg, Eirik Jensen, Kjell Eyvind Johansen, Dag Johnsen, Asbjørn Kjørstad, Anita Leirfall, Øystein Lundestad, Arnt Myrstad, Gunnar Nordén, Aleksander Peczenik, Marius Stub, Aslak Syse og Helga Varden. – Jeg bærer selv eneansvaret for alle feil og mangler.

Oslo, mai 2007

Svein Eng